

A történelmietlen kérdés

Nemrégiben ment a tévében egy — úgy emlékszem, angol — film, arról szólt, hogy a gyáros és családtagjai „apró bűnöket” követtek el egy lány ellen, s ezzel a halálba hajszolták. Egyikük sem tudta, hogy ugyanarról a lányról van szó: a család fő elbocsátotta, mert lét-számfőlétség volt; a következő munkahelyéről a gyáros lánya dobatta ki, mert ruhapróba közben bosszúságot okozott neki; a gyáros-lány véglegénye szerelmi viszonyt kezdett vele, majd elhagyta; a gyárosné, mint jótékonyági egyletfőnök, megtagadta tőle a segélyt, mert azt hitte, hazudik, holott tényleg gyereket várt — a gyáros fiától. A didaktikus kapitalista-ellenes, s ilyenek ügyetlenke filmnek egyetlen, lélektani vonatkozása volt érdekes: ha mindegyik szerencsétlen dolgok nem ugyanazzal a lánnyal történének meg, a gyárosék bűnei — nem is bűnök. A családtagoknak mindennaposak köreibben természetesnek számítók voltak a reakcióik, a cselekvéseik. Ha nincs ez a véletel, hogy ugyanazt az embert érik, ha nincs következmény — nincs bűn. Vajon?

Egészen más közegben és stílusban, de ugyanez a probléma (is) foglalkoztatta *A hatyú halála* című, csütörtökön bemutatott tévéfilm alkotóját, *Örkény István* novelláinak elemeit használta hozzá *Szántó Erika*, a forgatókönyvíró-rendező. Főszereplő balerinájának „apró bűnei”, mulasztásai, önérdékkövetése, állhatatlansága, úgy tetszik, megbocsátható — lenne, ha... Ha mások a körülmények? Ha nem éppen akkor és nem éppen

úgy? Ha nem „keveredne” az életükbe a történelem? Egyszerű karriertörténetről lehetne szó ha — mondjuk *Janicsári Júlia*, a balerina, nem éppen akkor hagyja el kommunista férjét, amikor a kommunistaék bebörtönzik; ha nem halna meg gyógyíthatatlan betegségben a kislánya, akit a művészete-karrierje miatt elhanyagolt; ha személyes élete nem éppen 1956 októberére üresedne ki annyira, hogy muszáj eleven kapcsolatot keresnie; ha az egyetlen ember akihez hite szerint még kötődik, nem éppen Bécsben él, éppen akkor... *Vajon jogosult-e az a rengeteg „ha”?*

Láthatóan ez a kérdés foglalkoztatta az alkotókat, mely — kétségtelen — ez Örkény-életműtől sem áll távol. (Azt sem mondanám, hogy hiányzott volna az „örkényi” stílus, a sokat emlegetett groteszk, a parabola. Hiszen Örkényt olvasva néha az az ember érzése, mintha időnként az író is szívesen megszabadult volna a saját, s tőle már-már kötelezően megkívánt stílusjegyeitől, formáktól, és igazmondó szenvedélyében jelbeszédet és „tanmesék” helyett nemegyszer írt volna inkább hibákat egyesben ostromozó, vezércikk-stílusú „emberjobbításokat”...) Am az ítékezés a történelmi és

személyes lét viharában állhatatlannak bizonyuló Júlia fölött — nem a mű dolga. „Pusztán” a gondolkodtatás: a „ha” jogosultságán, botlásaink és bűneink természetén, döntéseink fölött, az emberi cselekvések minőségén, e cselekvések lehetőségén vagy lehetetlenségén.

Ilyen értelemben fontos és tisztességes ez a film. Ráadásul „jól meg van csinálva”, ami mostanság, annyi szakmai bakit mutogató tévéfilm között, külön öröm. Úgy látszik, nem hátrány egy rendezőnek ha egyszerűsmind jó dramaturg. Szántó Erika aprólékosan kidolgozott, gondosan komponált jeleneteket határozottan vezetett színészekkel játszattatott el. A film pontosan vágott, ritmusos, hatásos, a már-már megszokott, mégis mindannyiszor roppant bosszúantó rétestészta-jellegnek — nyoma sincs. A színészek listája káprázatos, ez az a bizonyos „nagy szereposztás”, telitalálat. Epizódfigurákat is nagy színészek formálnak meg, kitűnően. Miniatűr remeklés például *Töröcsik Marié, Tolnay Klárié, Igó Éváé, Bubik Istváné, Bánki Zsuzsáé*. S a balerínát ki más játszhatná: *Esztergályos Cecilia*. Magávalragadóan.

Sulyok Erzsébet

Radnóti szavalóverseny

A jánosalmi Radnóti Miklós Gimnázium, a hosszú múltra visszatekintő hagyományok alapján, május 5-én rendezte meg a Radnóti nevet viselő közép-

iskolák számára a Radnóti szavalóversenyt. 22 versenyző közül az első díjat Pányi Ildikó, a szegedi Radnóti gimnázium tanulója nyerte.

Eretnekköszöntő

„Minden alkotás, amely eretnekgyanús, az engem érdekel.” Szívem legmélyéből szóló mondat: engem is. Hej, de sokszor kiderült idővel emberi fajtánk történelmének évezreidei során, hogy a megégetett, felakasztott, megkínzott, legjobban esetben is száműzött-elnémítot eretnekek, a jövő méhében rejtőző szebb, jobb, emberibb utódok előfutárai, legtöbbször túl korán jött ösei voltak. Kiátkozták, megölték, elhallgattatták őket, kortársaik tudatából eltüntetni akarták létezésük még leghalványabb emlékeit is — mégis előbb-utóbb ismerjük őket, tudunk róluk, és csodálatlan adóznak nekik. Eretnekek lenni mindig enyhén szölvá kockázatos vállalkozás volt, aminek veszélyességénél csak a földi életben történő elismerés vagy rehabilitáció kilátásalansága látszott nagyobbaknak. A mindenkori eretnekek mégis az emberiség legnagyobb reménysegei közé tartoznak. Ők a soha meg nem elégedők, az örök kételkedők és a kétkedésből újat kigondolni, létrehozni merők, s így szinte mesebeli bátorságú hősök. Tévedhettek, de önállóan gondolkodtak, meghalhattak, de újítani merészeltek. Bámulatra méltó önzetlenséggel önmaguk megváltását mindig a kései utódokra bízták, amelyek rendre fel is támasztják őket, hamarabb vagy később mindegy. Köszöntsük az eretnekeket!

A cikk elején idézett mondat — egy felfedezőtlé váló. *Dán Róbertnek* hívják, s *Erdéi Grünwald Mihály Egyház nélküli vallás* című, pénteken este a Kossuth adón sugárzott összeállításának volt a főszereplője.

Foglalkozására nézve egyetemi tanár, az ELTE könyvtartudományi tanszékének vezetője. Ez az ember fölfedezett egy valaha létezett vallást, a XVI—XVII. századi erdélyi források alapján. A vallásalapító eretnek, bizonyos *Martin Seidel* a maga korában azt hirdette, hogy kizárólag a tízparancsolat ismerhető el a világra számára érvényes vallási tanításnak, minden egyéb előírást követni az egyén kizárólagos magánügye. Elintézhethetnek a dolgot annyival, hogy mindez ugyan lehet roppant érdekes vallás- és kultúrtörténeti kuriózum, s az összes főbb részlet legfőbb csak ha a közvetlen szakterület kutatóinak bírhat fontossággal. Csakhogy a félórás beszélgetés, benne első helyen a már idézett mondat, régi és újabb eretnekek örök sorsát idézte föl s tán egy-két, a tovatűnt századok merészen gondolkodni tudó szellemi forradalmárain túlmutató tanulságot is jelenthet.

„Mindez rendkívül fontos mai Európánk megértéséhez, sőt, szűkebb hazánk, Magyarország kultúrájának jobb ismeretéhez is.” Ez az idézet meg az egykori új vallást fölfedező *Dán Róbert* műsört záró mondata volt. Igen: mai Európánk megértése. Mai Európánkat megérteni minden látszat ellenére nehezebb, mint a másodfokú egyenlet vagy a Newton-féle binominális tétel felfogása. Mert míg utóbbiakhoz csupán elméleti ismeretanyag, felkészültség és némileg világos felfogóképesség szükséges, az előbbihez olykor az emberi agy és képzelet befogadóképességének végső határai is elégtelennek tűnnek, ha

végigpillantunk akár csak az utóbbi 60—70 esztendőn. Úgy is mondhatnánk: tömör örület, abszurditás és bámulatra, zsidbádti réműletre egyaránt sokszorosan okot adó esemény, túlárado bőségben. És eretnekek keresztfaival szegélyezett történelmi országutak száza, akár valaha a római Via Appia. S ha ezen belül Magyarországra gondolunk, a kép, ha lehetséges, egy fokkal még pokolli viziót mutat.

Köszöntsük hát az eretnekeket, mindezek ellenére és mindezekkel együtt. A közösséget vállalt egyéni emberi áldozatról oly sokszor elmondták-leirták már, kellően patetikus szónoki fogásokkal, hogy sohasem lehetnek hiábavalók. Főleg fajtánk előrehaladásának egyszemélyes dinámói, az eretnekek esetében. A pláne a dologban csak az, hogy ez a szólam — tényleg mindig igaz. Hiszen gondoljunk csak például *Rajk Lászlóra* vagy *Joszip Broz Titóra*. Ma Budapesten utca viseli a nevüket. És a sornak még nincs vége. De utca is van elég.

Dömönkos László

MNB-kötvényjegyzés

Hétfőn valamennyi MNB-számlavezető bankszervnél megkezdődött a Magyar Nemzeti Bank Agrár-, Ipari-, Kereskedelmi és Szövetkezeti Hitelfőigazgatósága által kibocsátott 300 millió forint összegű kötvény jegyzése. A hitel-főigazgatóság a kötvényt forrásainak bővítésére bocsátja ki. A kö-

Színházi találkozó

A Magyar Színházművészeti Szövetség május 27. és június 9. között rendezi meg a IV. Országos Színházi Találkozót Budapesten. A kulturális seregszemle célja, hogy a fővárosi és a vidéki társulatok megismerjék egymás munkáját, eredményeit, véleményét és tapasztalatot cseréljenek. Jóllehet minden évadban vendég szerepel a fővárosban néhány vidéki színház. Így mind a szakma, mind a közönség nyomom követheti művészi alkotómunkájukat. Az érdeklődők több

olyan színművet is láthatnak, amelyet a fővárosban is bemutatnak már, illetve ma is játszanak. Így a színházkedvelő budapestieknek lehetőségük nyílik arra is, hogy megismerkedjenek másféle rendezői elképzelésekkel és színészi alakításokkal. A 12 vidéki színház vendég szereplése május 27-én a Thália Színházban kezdődik, ahol a Szegedi Nemzeti Színház Illyés Gyula Dózsa György című drámáját adja elő Sándor János rendezésében.

Tatay Sándor kitüntetése

Az Elnöki Tanács *Tatay Sándor* írónak kiemelkedő alkotó munkássága elismeréseként, 75. születésnapja alkalmából a Magyar Népköztársaság Zászlórendje kitüntetését adományozta.

A kitüntetést *Losonczi Pál*, az Elnöki Tanács elnöke adta át hétfőn. Jelen volt a kitüntetés átadásánál *Drecin József* művelődési minisztériumi államtitkár is.

Nyugdíjazásakor kérte párttagfelvételét

A napokban *Lajkó Ferenc*-cel, a szegedi rendőrkapitányság pártbizottságának titkárával pergettük vissza a KISZ-ben eltöltött éveket. Beszélgettünk a ma fiataljairól és a nyugdíjba vonulók további életéről. Ekkor került szóba egy ritkaságszámba menő eset, amikor nyugdíjba vonuló ember kéri a párttagfelvételt! Felmerülhet a kérdés, miért éppen 55 évesen jutott *Tari Mihály* zászlós arra az elhatározásra, hogy kérje párttagfelvételt? Erről beszéljen ő maga.

— *Ha most egy önéletrajzot kellene írnia, hogyan mutatná be eddigi életét, pályafutását?*

— Balástyán születtem 1930. április 27-én. Szüleim szegényparasztok voltak. A napszamos munka gyötrelmeit már gyermekkoromban megismerhettem. Sorakatonai szolgálatra 1951-ben vonultam be, és a leszerelésem után 1953-tól 1955-ig „továbbszolgáló” örvezetőként a kaionaságnál maradtam. Ekkor pályáztam meg a belügyi szolgálatot, majd a miskolci vasúti őrsre kerültem. Vasútbiztosító járőr voltam, amikor kitört az 56-os ellenforradalom. Soha nem felejttem el, nagy csapatokban jöttem az emberek Özdrol és Diósgyőrből. Többször forgott veszélyben az életem. A józan ész, az emberi beszéd mégis győzött! 1958-ban kerültem Budapestre a XVI. kerületi rendőrkapitányságra, ahol járőrként teljesítettem szolgálatot. 1962-ben nősültem meg a fővárosban. Két gyermekem van, akikre nagyon büszke vagyok. Miska fiam hegesztő, Éva lányom pedig bolti eladó. Budapesten alberletről alberletra jártunk. Lakásgondjaink miatt aztán, 1964-ben hazajöttünk Balástyára a szüleimhez. Végül 1968-ban Kiskundorozsmán a körzeti iroda mellett kaptam egy szolgálati szükséglakást. Az életem 1972-ben fordult csodássá. Tárjában 2 szoba összkomfortos lakásba költözhetünk, a Szeged Városi Rendőrkapitányság segítségével. Nagyon boldog embernek érezhetem magam. És még mindig nem volt vége. 1981-ben minőségi cserével 1+2-es lakást kaptunk...

— *Harminc év a rendőri pályán nagy idő. Megérte vállalni a veszélyt?*

— Hát persze. Ezt a foglalkozást csakis szívvel-lé-

lekkel lehet csinálni. A kellemetlenségeket hamar elfelejti az ember...

— *Voltak kellemetlenségei is?*

— Csak annyi, mint mindenkinél. Eppen ezzel függ össze furcsa párttagfelvételi kérelmem. 1972-ben mászerettem volna párttag lenni. Az akkori feletteseim azonban, nem találtak eléggé érettnek erre. Később én makacsoltam meg magam. Körözött és fegyveres bűnözőket fogtam el, a szolgálatkor csak a közügy érdekelt, és akkor „éretlenségem” akarták bizonyítani? Ezt sértőnek találtam...

— *Milyen érzésekkel vonult nyugállományba május elsején?*

— Csodás érzésekkel. Soha nem gondoltam volna, hogy a végére minden ösz-

sejőn — mondja, aztán elem teszi a kis könyvecskét. Benne egy dátum: Párttagságának kelte: 1985. február 26! Elérkezényül, amikor hozzátesszi: — Régi vágyam teljesült ezzel. Köszönöm mostani feletteseimnek, és személy szerint *Lajkó Ferenc* párttitkárnak. Bizom benne, hogy ellátnak majd pártmunkával, hiszen május elsejétől nagyon sok időm marad a közügyek intézésére...

Tari Mihály zászlóst, aki 14 év óta URH-s járőrvezető, hazánk felszabadulásának 40. évfordulója alkalmából a Csongrád Megyei Rendőrkapitányság ünnepségén a Haza Szolgálatáért Erdemérem arany fokozatával tüntették ki!

Bagaméry László

A májusi Tiszatáj

A nemrég Kossuth-díjjal kitüntetett *Csorba Győző* két új verse (Lelegzet-eszperantó, Hosszabb), a szépség és köznapiság keverésével, a modern magyar líra egyik karakteres esztétikai meggyőződésére példa. A képi elemeket, feltűnő ritmikai megoldásokat elhagyva, az előbeszédhez közeli a költő a verset, mely éppen a maga kihívó köznapiságában és aforisztikus tömörségében közös emberi tapasztalatokat tudatosít. *Fodor András, Marsall László, Zalán Tibor és Józsa Fábán* versei, valamint *Jókai Anna* a nagynéni levelei című elbeszélése olvasható az új szám szépirodalmi anyagában. *Funk Miklós* a 75 éves *Tatay Sándor* tiszteletére. — „Timár, Szabolcs, Rakamaz úgy csücsülnek egymás mellett a Tisza bal partján, mint három szép kalárisba fogott gyöngyszem. A történelem szorosabbban fűzi őket egybe, mint bárhol másutt levő három szomszéd községet” — kezdi a Tiszajárás 64. folytatását *Tóth Béla*, s a viharos múltú falvak története után egy tanítóházaspár magánügynek látszó, valójában általános érdekű esetét mondja el.

Lukács György centenáriumián négy írással emlékezik a Tiszatáj korunk egyik legnagyobb marxista filozófusára. *Alföldy Jenő* földidei a nagyívű életút fontosabb állomásait, s különösen *Lukácsnak* a szocializmus demokratizmusát tárgyaló írásait, népfőnt-politikai megnyilatkozásait ajánlja „az irodalom hiveinek” figyelmébe. *Vörös László* tanulmánya („... a legkisebb dal ugyanolyan intenzív totalitás, mint a leghatalmasabb eposz”) a lírai intenzív totalitás problémájával foglalkozik. *Ady Endre* verseinek vizsgálata is igazolja, hogy „a lírai realizmusban az egyedi valóság is mindig meg kell valósítania az intenzív to-

talítás elvét.” Am az elméletet nem lehet a gyakorlatban mereven alkalmazni. „A lírában... az egyedi műalkotás mindig jobban rászorul a társalval való összevetésre, mert a lírában a realizmus — s ezen belül az intenzív totalitás — megítélése szintén az egyedi műveken alapul ugyan, de végső és meggyőző megoldását egy nagyobb költői összképben nyerheti el” — állapítja meg *Vörös László*. *Szabó Tibor* a *Lukács-életmű* egyik állandóan visszatérő kérdését, a demokrácia problematikáját vizsgálja. *Nagy András* *Kedves Lukács* című, a filozófus és *Seidler Irma* kapcsolatát feldolgozó dokumentumregényét *Balogh Tibor* értéke- li.

A Néző rovatban *Berkes Tamás* az elmúlt év irodalmi Nobel-díjasa, *Jaroslav Seifert* bemutatására vállalkozott. Seifertet valóban be kell mutatni a magyar olvasóknak. Verseiből huszonöt évvel ezelőtt jelent meg utóljára (szegényes) válogatás. *Hap Béla* fordításában most a cseh költő négy versét ismerhetjük meg.

A Kritika rovat ezúttal kizárólag történeti tárgyú kiadványokat ismertet. *Bálint Csanád* a Magyarország története első kötetének jelentőségét méltatja. *Gergely András* a népszerű Magyar História sorozat két kötetét bírálja, *Merei Gyula* Varga János három, reformkorral foglalkozó munkájáról ír. *Antalfy György* *Szalay László*-monográfiáját *Papp István Géza*, a *Szabad György* tiszteletére kiadott gyűjteményt *Bába Iván*, *Scserbatov Paskevics* Magyarország című művét *Rosonczy Ildikó* ismer-teti. A Kortársak Bajcsy-Zsilinszky Endréről című válogatásról *T. Bíró Zoltán*, *Száras György* új könyvéről (Történelem jelenidőben) *Lázár István* ír. Az új Tiszatájat *Hézős Ferenc* rajzai illusztrálják.